

Vážení přítomní,

děkujeme Vám, že jste vážili cestu a věnovali svůj čas tomuto setkání. Dovolte, abych připomněla důvody, které vedly k tomu, že se Ústav památkové péče FA ČVUT a Ústav dějin umění Akademie věd ujaly jeho uspořádání.

Pokus o vytvoření živé platformy pro výměnu názorů na teoretické ukotvení památkové péče byl naposledy podniknut v 80. letech minulého století v tehdejší Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody. Dělo se tak sice v rámci oficiálně zezhora požadované vědeckovýzkumné činnosti. Nicméně řada tehdejších aktérů cítila vnitřní potřebu vyjádřit se k některým otázkám myšlenkového zázemí oboru a chopila se této příležitosti velmi vážně. Vzpomínám na velmi živá a hojně navštívená diskusní setkání k dílčím aspektům uvažování o památkách a vztahu k nim, která tehdy organizoval dr. Václav Pilz. Část tehdejších vystoupení se dočkala i malonákladového tisku, jehož svazečky už stěží dohledáváme. Do téže doby naplněné očekáváním zlomu ovšem spadá vydání i zásadní práce I. Hlobila: *Teorie městských památkových rezervací* i heideggerovsky laděné studie žáků Václava Richtera (Jaroslav Petru, Jiří Kroupa, ...)

K dříve vášnivě diskutované otázce oprávněnosti názoru na existenci či neexistenci oborové teorie památkové péče a její potřebnosti či nepotřebnosti (otevřené záměrně zdůrazňovanou polaritou názorů V. Richtera a I. Hlobila) se znovu na prahu porevolučního období pdnětně vrátil Jiří Kroupa. Hektičnost dobového dění a břemeno praktických úkolů, které státní památkovou péčí tehdy zavalily, však odsunuly uvažování o myšlenkovém základu oboru na vedlejší kolej. Jako okrajový jev zaznívaly do atmosféry každodenního zápolení hlasy Petra Kroupy, Josefa Štulce a dalších, kteří na tradiční myšlenkový základ památkové péče různým způsobem navazovali.

Překvapivě ostrým zrcadlem stavu oboru se stala příprava nového památkového zákona v nedávno uplynulých letech. Ukázalo se, že v řadě základních otázek nepanovala ani v rámci představitelů oboru jednota. Navíc se zdálo, že památková péče zakotvená v tradičně přijímaných jistotách svého oboru necítí potřebu ověřovat jejich platnost či argumentační sílu v podmínkách naší současnosti. Ukázalo se také, že památková péče nepovažuje za účelné uvažovat v širších dimenzích ochrany hodnot životního prostředí, než byla dosud zvyklá. Odpovídající díl společné starosti o důsledky změn zastavěného prostředí a kulturní krajiny jako celku tak zůstává bez kompetentního zastávce. Zcela mimo diskusi zůstaly dříve živé úvahy o významové jednotě kulturního dědictví, které jen různost technicko-administrativní stránky nakládání s ním tříští do mnoha zdánlivě nesouvisejících a bohužel i nedostatečně propojených oblastí (muzea, archivy, knihovny, památky...)

Průvodním jevem stavu, který příprava památkového zákona obnažila, byla jak absence širší společenské diskuse, tak i mlčení uvnitř oboru zcela pohlčeného a vyčerpaného každodenní starostí o osud památek. Především však naplněného hlubokou skepsí k významu uvažování nad teoretickou bází vlastní disciplíny, kterou v očích aktérů tohoto zápasu o ohrožené hodnoty rozhodujícím způsobem formují především živelné síly mocenskopolitických a ekonomických tlaků a důsledky obecného příklonu ke konzumnímu životnímu stylu.

Nicméně neutuchající odhodlání kolegy dr. Jesenského z Národního památkového ústavu dokázalo v zárodečné skupince lidí vykřesat odhodlání sejít se a diskutovat. Spontánně,

bezprostředně, bez podpory grantů... Ústav památkové péče FA ČVUT nabídl prostředí nezávislé vysokoškolské půdy. Ústav dějin umění akademie věd podporu a pomoc.

Někteří z kolegů měli představu velké konference. Domnívali jsme se však, že bude užitečné nejdříve ověřit potenciál krystalizační jádra případného budoucího dění a vzájemně si ozřejmit své názory a přístupy k otázkám, které pokládáme za zásadní. Od počátku bylo jasné, že možných tématických okruhů by byla celá řada. Vodítkem k nutnému zúžení se stalo zaměření naší školy, která obecně vzato vychovává odborníky na utváření životního prostředí: od detailu průmyslového designu přes architekturu, urbanismus až po územní plánování a krajinnou architekturu. Přirozeně jsme proto zacílili na okruh nám blízkých témat dotýkajících se vztahu památkové péče a životního prostředí. Zejména v tomto rámci otevíráme prostor naší diskusi.

Dovolte prosím abych nadhodila některé podněty k této diskusi:

Souvislost památky a prostředí může je v rovině výkonu státní památkové péče vnímána jako komplikace. Památku uchopíme v její věcnosti, neměřitelné a fluidní „prostředí“ uniká precizaci. Naše současná státní památková péče narozdíl od staršího pojetí vnímá památku pouze jako jednotlivou hmotnou věc, popř. jako soubor takových věcí. Naše zkušenost však ukazuje, že nedílnými součástmi věcí se stávají jejich původní či časem nabyté kontexty historické, výtvarné, místní, jejich role v živé i institucionalizované paměti... Jednotlivé předměty vytržené z těchto i dalších kontextuálních vazeb jsou ochuzeny na svém významu a mnohdy ho ztrácejí zcela...

Předměty a jejich soubory se sítí svých vztahů si můžeme představovat jako složité struktury. Vlastnosti takových struktur a jejich chování není snadné a někdy ani možné odvodit z vlastností jejich složek. K takovému poznání dovádí obecná teorie systémů, které s úspěhem využívá řada vědních oborů včetně společenskovedních.

Když jsem začala působit ve státní památkové péči na konci 70. let, tak nejstarší – tj. nejdříve vyhlášené městské památkové rezervace měly ještě jedno rejstříkové číslo státního seznamu památek. Celé město zapsané pod tímto číslem bylo jedinou památkou. Památkou byl tedy celý složitý systém, neredukovaný na své jednotlivé části. Byl předmětem ochrany a péče jako celek. Promítal se zde ještě duch našeho prvního památkového zákona, který na základě předchozích zkušeností oboru neváhal prohlásit, že památky jsou chráněny se svým prostředím a chráněno je i dochované prostředí historických celků.

Pod tlakem snahy o technické zpřesnění předmětu památkové péče jsme dospěli do stavu, kdy jsou původní celky rozdrobeny na základní skladebné části jednotlivé chráněné stavby, kašny, hradby.... Klopotně se zápasí o to, co památková péče smí chtít v prostoru mezi jednotlivými přímo chráněnými objekty. A jestli se tam vůbec něco může chtít, když tam vlastně není žádná památka. Jistě. Hraje tu roli vztah k veřejnosti, míra reglementace a další praktické aspekty.

Nicméně nezapomínejme na základní otázku: Kdy pro nás přestalo být město jako celek památkou? Proč? Proč jí není ani malebná jihočeská vesnice? Proč je jen souborem památek – onou příslovečnou nestrukturovanou hromadou jednotlivin, která je protipólem systému, o němž jsme hovořili?

Uvědomujeme si vůbec, že tyto urbánní ale i krajinné struktury se svými vlastnostmi, které nelze jednoduše odvodit z charakteristik skladebných částí, samy o sobě státem chráněnými památkami nejsou? Uvědomujeme si, že naše oficiální pojetí památky ochranu složitějších

struktur vůbec neumožňuje? Připouštíme si tuto obtíž tváří v tvář Evropské úmluvě o krajině, kterou jsme přijali a která se stala součástí našeho právního řádu? Vnímá to odborná veřejnost? Považuje to za správné?

Jednotlivé příspěvky se jistě dotknou pojmů památková rezervace a památková zóna. Protože nikdo z nás nejspíše nenesí v hlavě zákonné definice, tak si dovoluji připomenout, že tyto kategorie dovolují nastavit zvláštní režim zacházení s vybranými územími, na nichž jsou situovány jednotlivé památky. Neříkají ovšem nic o tom, že by tato území sama byla památkami ve smyslu zákona.

Není tedy zakopaný pes také v tom, co jsme tradičně zvyklí za památku považovat? Neupínáme se snad stále podvědomě ke snadno uchopitelné představě vynikající jednotliviny, která nápadně vystupuje z jinak uspokojivého a vcelku stabilního obrazu, který jí tvoří nerušivé pozadí? Nepřehlédli jsme, že tento model vnímání památky, který např. na už přelomu 19. a 20. století intuitivně zpochybnila pražská kulturní veřejnost tváří v tvář důsledkům pražské asanace, stále žije v konceptech výběrové ochrany, soustředění péče na vynikající reprezentanty památkového fondu, hledání co nejužšího okruhu možných nej-?

Mezitím probíhá proměna dějiště, na němž se odehrává oficiální památková péče o vybrané státem chráněné památky. Stále s větší razancí se stírají charakteristické rysy identity urbánních i krajiných struktur. Pochopitelně i tehdy, kdy obavy z „potíží s památkáři“ vedou k záchraně té či oné významné jednotlivosti. Dříve přehlížené pozadí najednou - v okamžiku svého ohrožení nebo zániku - najednou začne v našich očích nabývat na zásadním významu. Cítíme ho, ale argumentačně si s ním nevíme rady. Rozpaky rostou, když oním dříve nepodstatným pozadím je prosté městečko, běžná vesnice nebo kulturní krajina a zvláště pak její důvěrně blízká tvář vytvořená staletým užíváním a obhospodařováním. Neměli bychom se ptát – a ne snad jako památkáři, ale spíše jako zodpovědní dědici, po **odpovídajícím zacházení s hodnotami zděděného prostředí jako celku** a pak teprve vymezovat oborové a rezortní působnosti? Není nám za takové situace dosavadní chápání toho, co zahrnout pod pojem památka, příliš těsné?

Možná to nejsou otázky z Vašeho pohledu nejzávažnější. Možná vidíte problém z jiného úhlu. Pokud ano, tak mé úvodní slovo splnilo svoji roli. Povzbudit Vás k přesnějšímu vyhmátnutí podstatného.

Ty, kdož vystoupí s příspěvkem, prosím o to, aby nepřekračovali časový limit 15 min. Věříme, že Vaše příspěvky vyvolají diskusi, která bude plnododnotnou součástí setkání.

Ještě jednu věc mám na srdci. Jsme připraveni průběh celé akce pro vnitřní potřebu nahrávat. Doufáme, že nebudete mít námítky.